

En politik för livsresor

Centerpartiet

Sammanfattning

Fler män i Sverige måste ges möjlighet att göra en livsresa. Oavsett om du växer upp i en bruksort, en förort eller en landsort. Centerpartiet vidareutvecklar och vässar just nu vår politik för att ge fler en möjlighet att göra en livsresa – och få förutsättningar att bli den bästa versionen av sig själv. Vi presenterar idag tre viktiga förslag för att underlätta livsresor under olika faser av livet.

- **Skolan.** Vi vill belöna de skolor som tar ansvar för elever med svårare förutsättningar, skolor som bidrar till att det finns ett skolutbud i hela landet och skolor som tar ansvar för att anställa behöriga lärare. Sverige behöver en ny modell för skolpengen, med en statlig grundpeng per skola som ökar likvärdigheten och premierar ansvarstagande och en rörlig kommunal skolpeng. På så sätt skapar vi stabilare förutsättningar för skolorna. Skolpengsmodellen behöver ta hänsyn till bland annat gleshet, socioekonomi och andel behöriga lärare – faktorer vi vet påverkar skolornas ekonomi i allra högsta grad.
- **Jobben.** Det måste alltid löna sig att arbeta, att gå från bidrag till sysselsättning. Fler unga ska kunna få sitt första jobb och fler barn måste få se sina föräldrar gå till jobbet på morgonen. Centerpartiet prioriterar därför att sänka skatten för de med lägst inkomst. Gränsen för den inkomst som är helt skattebefriad bör höjas. Det är mer prioriterat än regeringens förslag om att sänka marginalskatterna för de som tjänar 64 000 kronor per månad.
- **Vidareutbildning.** En livsresa är just en resa. Det kräver möjlighet till vidareutbildning och omskolning, för att män ska kunna anpassa sig till förändrade förutsättningar. Centerpartiet har därför varit drivande i införandet av omställningsstudiestödet, som ger män mitt i livet möjlighet att antingen vidareutvecklas eller byta spår inom yrken med stor efterfrågan. Söktrycket är högt och regeringen har misslyckats med att ge berörda myndigheter tillräckligt med resurser för att bevilja fler ansökningar. Centerpartiet föreslår därför att en miljard kronor tillförs, för att fler utbildningsplatser ska skapas, fler ska ges möjlighet att vidareutbilda sig och fylla de stora kompetensbehoven och för att myndigheterna ska kunna handlägga ansökningar snabbare.

Inledning

Ett viktigt skäl till att Sverige är ett både rikt och jämlikt land, är att vi under lång tid har haft en politik som främjat social rörlighet. En väl utbyggd, likvärdig och tillgänglig skola har dels gett oss en produktiv befolkning, dels skapat förutsättningar för en låg lönespridning. Tillväxt och jämlighet har kunnat gå hand i hand.

Sverige är, och ska vara, ett samhälle där det viktigaste inte är varifrån du kommer – oavsett om det handlar om socioekonomi eller geografi – utan vart du är på väg och vad du gör. Vi ska vara ett samhälle som ger alla män möjlighet att bli den bästa versionen av sig själva. Som ger alla män möjlighet, men också ett ansvar, att ta makten över sitt eget liv.

Den sociala rörligheten är hög i Sverige. Och den har varit hög under lång tid. Men det är inget som vi kan ta för givet. Vi måste hela tiden ompröva och vidareutveckla politiken, för att säkerställa att Sverige också i framtiden ska vara ett möjligheternas land. Sverige står nu inför stora utmaningar som riskerar att försämra den sociala rörligheten. En klyfta riskerar att skapas mellan dem som har möjlighet att göra livsresor och de som står utanför.

Barn växer upp med vitt skilda förutsättningar vad gäller exempelvis kunskaper i svenska. Vi har också stora regionala skillnader i den ekonomiska utvecklingen. Vissa platser präglas av en oerhörd framtidsandra. På andra orter oroas man över en minskande befolkning, nedlagda företag, välfärdstjänster som avvecklas och ökad arbetslösitet. Barn och unga möter skilda förväntningar på vad de kan och kan antas uppnå och bli, beroende på varifrån de kommer.

Sverige ska hålla ihop. Vi ska vara ett land som ger alla chansen att nå sin fulla potential. Ett land där alla ges samma möjligheter. Vi ska vara världens bästa land för livsresor.

Livsresan börjar i skolan

Förutsättningar för livsresor skapas genom kunskap, bildning, förmågor, friheter och rättigheter. Den kunskap och de förmågor som förmedlas i skolan är helt avgörande – såväl för individens livsresa som för samhället i stort och Sveriges konkurrenskraft. Därför vill vi stärka skolans kunskapsuppdrag och säkra att alla elever uppnår sin fulla potential. Höga förväntningar ska kombineras med stort förtroende, stöttning och stöd.

Vi har ett gemensamt ansvar för att tillsammans stärka svensk skola. För Centerpartiet är det tydligt att svensk skola i grunden är väldigt bra, men att systemet måste utvecklas. Sveriges elever ligger i topp i internationella mätningar. Men vi misslyckas idag med att utjämna skillnader mellan elever och att ge elever tillräckligt med stöd. Det gäller inte minst de elever som kommer från resurssvaga hem eller som inte har svenska som modersmål.

Ända sedan Centerpartiet grundades har vi slagits för rättigheten och möjligheten att skaffa sig en bra utbildning i hela landet, inte minst på landsbygden och på små orter. Där är nu många små skolor hotade. Betygsskillnaderna mellan elever som går i skolor i storstäder och i skolor på landsbygden har ökat de senaste 20 åren. Dessa skillnader måste minska. En bra skola behöver finnas även för elever på landsbygden.

Med liberala och decentralistiska reformer, som utgår ifrån lokala förutsättningar, kan vi skapa en skola för livsresor för alla barn. Skolans resurser ska fördelas efter elevernas behov. För att skapa likvärdiga förutsättningar för alla elever att nå kunskapsmålen behövs ett tydligt och rättvist skolpengssystem. En skolpeng som lägger grunden för att alla barn ska få utbildning av hög kvalitet, möjlighet att utvecklas och få stöd efter behov – oavsett var i landet eleven bor.

En ny modell för skolpengen – med en fast statlig grundpeng per skola och en rörlig kommunal skolpeng

Sättet vi fördelar resurser till skolorna, måste göras om. Finansieringen behöver bli stabilare och bättre kompensera för de insatser som skolorna gör och måste göra. Skolorna behöver få bättre förutsättningar att ge elever det stöd de behöver. Genomslaget på den enskilda skolans budget av att elever byter skola behöver minska. Skolor som är små, skolor som tar ansvar för elever med svårare förutsättningar, och skolor som i högre grad anställer behöriga lärare ska få mer resurser än andra. Viktiga ingångsvärden är ökad transparens, förutsägbarhet och likvärdighet. Varje skola i Sverige bör få en garanterad grundplåt per skola, oberoende var man bor och vilka kommunens förutsättningar är.

Centerpartiet föreslår:

- Att en betydande andel av statens bidrag till skolan fördelas som en statlig grundpeng per skola. En stabil, statlig grundplatta skulle skapa bättre förutsättningar för särskilt små huvudmän och utjämna skillnader mellan skolornas förutsättningar. Utöver det kvarstår som tidigare en större rörlig kommunal elevpeng som bör differentieras utifrån faktorer som socioekonomi och gleshet.
- Att övriga statliga bidrag fördelas i ett sektorsbidrag till skolan. Det skulle ge en mer likvärdig finansiering än dagens många riktade statsbidrag som gynnar stora huvudmän.
- Att skolpengen baseras på de faktiska kostnaderna i föregående års kommunala bokslut, istället för att som idag beräknas på de förväntade kostnaderna i innevarande års budget. Det skulle innebära förenklad administration och färre rättstvister.
- Att kommuner får betalt för ansvaret som hemkommun, då de utöver att vara huvudman för sina skolor har ett grundläggande planerings- och finansieringsansvar för utbildningen.

Det första jobbet

Ett eget arbete och en egen försörjning är det viktigaste motmedlet mot fattigdom och utanförskap. En stor del av såväl ojämlikheten som förekomsten av ekonomiskt utsatta familjer förklaras av arbetslöshet. Ett arbete är en nyckel för att komma in i samhällsgemenskapen.

Att barn ges möjlighet att se sina föräldrar gå till jobbet skapar också stolthet och sunda förväntningar på vad livet har att erbjuda. Hårt arbete, såväl i skolan som på arbetsplatsen, ska alltid löna sig. Ungdomar ska veta att om de uppfyller sin del av samhällskontraktet – gör sina läxor, söker arbete och sköter sig – så kommer de ges möjlighet till ett liv präglat av trygghet och frihet. Det är

det svenska löftet. Ett löfte om att den som kommer hit, jobbar och gör rätt för sig, den har en självklar plats i vårt land. Alternativ försörjning, via bidrag, eller i värsta fall kriminalitet, får aldrig bli mer attraktivt än att arbeta. Sverige har numera en av de högre arbetslöshetstalen i internationella jämförelser, och det beror på att stora grupper av män inte klarar att ta steget in på arbetsmarknaden.

Centerpartiet har sedan tidigare en lång rad förslag som gör det billigare för företag att anställa. Vi vill till exempel sänka arbetsgivaravgifterna för låga löner. Det skulle göra att män inte saknar arbetslivsfarenhet, oavsett om de är unga eller nyanlända, ges större möjlighet att få ett första jobb. Centerpartiet har därutöver förslag om mer jobbfokuserade trygghetssystem. Arbetslösheftsförväringen bör, till exempel, präglas av en relativt hög ersättning i början, följt av en snabb avtrappning. Arbetslösheftsförväringen ska vara en omställningsförväring. Det ekonomiska utbytet av att gå från ekonomiskt bistånd till arbete måste också öka, för att undvika fattigdomsfällor, bland annat genom en kraftigt förstärkt jobbstimulans.

Regeringen har, inför budgetpropositionen för år 2024, remitterat ett antal förslag om sänkta inkomstskatter. Regeringen föreslår till exempel sänkt marginalskatt för personer med höga inkomster, över 64 000 kronor per månad¹. Det är inte dåligt i sig, men det är feltajmat. Det kan inte vara prioriterat i ett läge när det inte lönar sig tillräckligt att gå från bidrag till jobb, när låginkomsttagare har det svårt och när fler unga behöver få se sina föräldrar gå till jobbet.

Sänkt skatt för de med lägst inkomst

Centerpartiet prioriterar istället att få fler i arbete genom att höja gränsen för den inkomst som är helt skattefri. Centerpartiet föreslår därför – för samma offentligfinansiella kostnad som regeringen avser att sänka marginalskatten för höga löner för – att skatten sänks för dem med allra lägst inkomst. Vilket inte sällan är deltsarbetande kvinnor. Detta görs genom att vi, i stället för att ta bort avtrappningen av jobbskatteavdraget, höjer gränsen för hur mycket en person får tjäna utan att betala någon inkomstskatt alls.

Sänkningen innebär att för personer med låga och normala inkomster sänks skatten med 520 kronor mer per år, jämfört med regeringens förslag.

Fördelningspolitiskt är en höjning av gränsen för skattefri arbetsinkomst klart mer attraktiv i det läge av hög inflation som vi nu befinner oss i.

Tabell 1. Jämförande fördelningspolitik

Månadslön	Regeringen		Centerpartiet		Skillnad, kr
	Kronor per år	% av inkomst	Kronor per år	% av inkomst	
15 000	0	0,0%	519	0,3%	519
20 000	486	0,2%	1 005	0,4%	519
25 000	1 008	0,3%	1 527	0,5%	519
30 000	1 530	0,4%	2 049	0,6%	519
35 000	2 053	0,5%	2 572	0,6%	519
40 000	2 429	0,5%	2 948	0,6%	519
70 000	4 272	0,5%	2 948	0,4%	-1 325
75 000	6 072	0,7%	2 948	0,3%	-3 125
80 000	7 872	0,8%	2 948	0,3%	-4 925
85 000	9 672	0,9%	2 948	0,3%	-6 725
90 000	11 472	1,1%	2 948	0,3%	-8 525
95 000	13 272	1,2%	2 948	0,3%	-10 325
100 000	15 072	1,3%	2 948	0,2%	-12 125

¹ Baserat på prognos av prisbasbeloppet från SKR (2023), "Ekonomirapporten, maj 2023"

Centerpartiets förslag, om att fokusera på de med absolut lägst arbetsinkomst, är klart mer gynnsamt för personer med låga och medelhöga inkomster. Det är särskilt viktigt i tider av hög inflation, pressade marginaler för låginkomsttagare och försämrade incitament för att gå från bidrag till arbete.

Också när det gäller arbetsmarknadseffekter är Centerpartiets förslag bra. Antalet sysselsatta prognostiseras ökas med 0,07 procent med regeringens förslag. Med Centerpartiets förslag väntas i stället sysselsättningen öka med 0,11 procent, eller cirka 6 000 personer. Det är tusentals fler barn som får möjlighet att se sin förälder gå till jobbet.

Ovanstående beräkningar är gjorda för samma summa – cirka 15 miljarder kronor – som kostnaden för de förslag som regeringen har remitterat. Omfördelningen från sänkt marginalskatt för personer med höga inkomster, till sänkt skatt för de med lägst inkomster, omfattar cirka 4 miljarder kronor. Exakt hur stor skattesänkning som är rimlig att genomföra i budgetpropositionen för år 2024 beror på den ekonomiska utvecklingen, inklusive inflationen. Det vi dock vet är att förslag som ökar utbudet i ekonomin, exempelvis välriktade skattesänkningar som ökar antalet arbetade timmar, minskar knapphet och flaskhalsar i ekonomin. Det innebär att förslaget också har en inflationsdämpande effekt och att den sammantagna effekten på inflationen generellt blir mindre än vid rena utgiftshöjningar.

Centerpartiet är övertygade om att Sverige behöver ett skattesystem som i högre grad gör det lönsamt att gå från bidrag till arbete och enklare att få sitt första jobb. Det första jobbet är ett av de viktigaste stegen på människors livsresor.

Vidareutbildning och omskolning

En livsresa är just en resa, inte ett statistiskt tillstånd. Det innebär att människor måste ges möjlighet att vidareutbilda sig, vässa sina kunskaper eller helt byta spår. Omställningstrycket i svensk ekonomi och på svensk arbetsmarknad är högt, och kommer troligen att bli än högre framöver. Den gröna industrialiseringen i samband med klimatomställningen skapar stora behov av nya kompetenser, allt från batteringenjörer till lärare. Teknisk utveckling ställer krav på ett livslångt lärande. Kompetensbristen, på uppemot rekordhöga 200 000 lediga platser, kräver att allt fler vidareutbildar sig för att fylla kompetensluckor.

Centerpartiet har varit drivande i införandet av det så kallade omställningsstudiestödet; ett stöd som möjliggör för personer mitt i livet att studera med upp till 80 procent av sin lön i ersättning. Till stödet bidrar både parterna och staten. Stödet är avgörande för att förbättra möjligheten till omställning och stärka Sveriges konkurrenskraft.

Antalet ansökningar har dock vida överstigit de tilldelade medlen. Och ansvariga myndigheter larmar om att de saknar resurser för ens att handlägga dessa ansökningar. I maj hade över 47 000 personer ansökt, men bara 2 200 av dessa ansökningar beviljats, enligt CSN. Många tusentals personer som har rätt till vidareutbildning kommer att nekas det. Regeringen har agerat dumsnålt, och valt att inte tillföra nödvändiga medel. Investeringar i utbildningar som kan lindra kompetensbristen och flaskhalsar har potential att verka inflationsdämpande. Det är därför viktigt att resurserna till omställningsstudiestödet förstärks för att fler ansökande ska kunna få studiestödet, att fler utbildningsplatser kan anordnas på universitet, högskola och yrkeshögskola (YH), samt att ansökningarna kan handläggas i tid.

Centerpartiet föreslog i vår vårbudget att 500 miljoner kronor borde tillföras omställningsstudiestödet. Det motsvarar cirka 2 500 helårsstudenter. Givet den akuta kompetensbristen och det höga söktrycket är det rimligt att ytterligare öka denna ambition. Centerpartiets utgångspunkt är därför att en miljard kronor tillförs stödet, inklusive ansvariga myndigheter, från och med år 2024. Det innebär ytterligare cirka 5 000 utbildningsplatser och en ökning av anslaget med mer än en tredjedel. Samtidigt vill vi öka antalet platser på yrkeshögskolan och på högskolan.

Ökade möjligheter till omställning och vidareutbildning har potential att lösa flera problem samtidigt. Dels minskar det den akuta kompetensbristen, dels ger det människor möjlighet att fortsätta sin livsresa.

Den sociala rörligheten i Sverige

Centerpartiet har låtit Riksdagens utredningstjänst sammanställa forskningssläget kring social rörlighet i Sverige.² Utredningstjänsten har sammanställt forskning kring nivån på social rörlighet jämfört med andra länder, hur den sociala rörligheten har utvecklats över tid och vilka politiska åtgärder som kan tänkas påverka den sociala rörligheten.

Utredningstjänsten konstaterar att den sociala rörligheten i Sverige och de övriga nordiska länderna är hög, jämfört med exempelvis USA och andra europeiska länder. Den sociala rörligheten har också varit hög under relativt lång tid. Vi vet dock att rörligheten varierar mellan såväl grupper som regioner. I vissa grupper, och i vissa delar av landet, är rörligheten hög. I andra delar av samhället är rörligheten strukturellt lägre. Det är särskilt viktigt i det läge som Sverige nu befinner sig, att vi säkerställer att hela samhället ges möjlighet att dra nytta av de institutioner som garanterar hög social rörlighet.

Forsningssläget kring vilka åtgärder som påverkar nivån på den sociala rörligheten är inte heltäckande. Utredningstjänsten konstaterar dock att ett återkommande forskningsresultat är att den tidiga uppväxtmiljön är viktig. En högkvalitativ förskola och skola kan därför antas vara viktiga. En relativt ny studie finner också att det amerikanska jobbskatteavdraget, som främst påverkar ensamstående mödrar med låga inkomster, har positiva effekter på den sociala rörligheten. Huvudförklaringen till denna effekt är inte familjens ökade inkomster, utan det faktum att föräldern är sysselsatt, vilket antyder att det finns en positiv förebildseffekt.

Förslag som förbättrar barns uppväxtvillkor, inom exempelvis skolan, och höjer sysselsättningen, så att fler barn får se sina föräldrar gå till jobbet, är därför viktiga byggstenar i en politik för ökad social rörlighet.

Avslutning

För Centerpartiet, som liberalt parti, är alla människors rätt att fritt forma sitt liv central. Alla ska ges stora möjligheter, och mötas av tydliga förväntningar att ta ansvar för och forma sitt eget liv. Det kan innebära olika saker för olika människor. Vissa vill göra karriär. Andra vill prioritera att spendera tid i små gemenskaper. Det är val som politiken inte bör lägga sig i. Det som politiken ska göra är att ge människor möjligheter och förutsättningar att nå sin fulla potential. Att få de kunskaper och färdigheter som krävs. Att skapa institutioner och regelverk som möjliggör för alla som kan och vill arbeta att få ett jobb. Att ge människor möjlighet att ställa om och vidareutvecklas under hela livet. Uppgiften är att skapa en politik för livsresor.

² Riksdagens utredningstjänst (2023), "Social rörlighet", *Rapport från utredningstjänsten*, 2023:569